

УДК 330.142.211

В. Я. Швець,
д. е. н., професор, заслужений економіст України, зав. кафедри менеджменту виробничої сфери,
Національний гірничий університету, м. Дніпропетровськ
В. А. Грекова,
асистент кафедри "Облік і аудит",
Дніпродзержинський державний технічний університет, м. Дніпродзержинськ

ДО ПИТАННЯ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ОНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ

Статтю присвячено дослідженню економічної сутності оновлення основних фондів та порівняльному аналізу основних методів визначення його економічної ефективності.

The article is devoted research the economic essence of renewal of fixed funds and comparative analysis of the basic methods for determining its economic efficiency.

Ключові слова: основні фонди, оновлення, відтворення, відновлення, підтримка, економічна ефективність, рентабельні фондовіддача.

Keywords: fixed funds, renewal, reproduction, restoration, maintenance, economic efficiency, profitability, capital productivity.

Постановка проблеми. У сьогоденні як в економічній теорії, так і в сучасній практиці використання основних фондів, застосовуються різні терміни до одних і тих самих понять, під різними термінами (відтворення, підтримка, відновлення, оновлення) часто групуються одні й ті самі класифікаційні групи, а в одному ряду класифікації зустрічаються поняття різного рівня. Тому нами далі зроблена спроба узагальнити існуючі теоретичні розробки, що дозволить усунути нечіткість граней між ними тождество.

Існуючі показники оцінки ефективності використання і оновлення основних фондів часом лише побічно характеризують ефективність використання основних фондів, порою навіть невірно інформують про її зміни. Вченими робляться спроби розробити комплексний показник оцінки ефективності використання і оновлення основних фондів. При цьому не виключена можливість, що можуть виникнути заперечення з приводу того, що складний та динамічний процес, яким є процес використання та оновлення основних фондів неможливо оцінити, а тим більше направити його у потрібне русло за результатами оцінки одного показника. Спробуємо оцінити достоїнства та недоліки існуючих показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам оцінки ефективності використання та оновлення основних фондів присвячені дослідження багатьох вчених: С.С.Аптекара, Т.Г. Бень та ін.

Не зважаючи на вагомий напрацювання питання теорії та методичного забезпечення стосовно визначення економічної ефективності оновлення основних фондів знаходяться на стадії розробки чи являються предметом творчих дискусій вчених. Актуальність проблеми, важливість її подальшої теоретичної розробки і практичної реалізації зумовили необхідність проведення даного дослідження.

Постановка завдання. Завдання, які ми прагнемо розв'язати у даній статті, полягають у тому, щоб: на основі дослідження сутності процесів, які здійснюються відносно основних фондів, уточнити понятійний апарат; провести критичний аналіз існуючих показників оцінки економічної ефективності функціонування основних фондів та здійснити вибір єдиного і всеосяжного показника ефективності використання та оновлення основних фондів з вдосконаленням методики його розрахунку.

Виклад основного матеріалу дослідження. В економічній літературі існує багато визначень терміну оновлення основних фондів, основні підходи до якого узагальнено в таблиці 1.

Таблиця 1. Основні підходи до визначення терміну "оновлення"

Робота за списком літератури	Визначення терміну «оновлення»	Заходи
1) 9, с.129	Стадія відтворення основних фондів, в ході якої відбувається їх відшкодування в натурально-уречевленій формі	Ремонт, рівноцінна заміна
2) 10, с.7	Придбання нового чи модернізація діючого обладнання	Нове обладнання, модернізація
3) 12, с.57	Форма технічного переозброєння підприємств	Технічне переозброєння
4) 4, с.180	Процес усунення морального зносу техніки в ході її виробництва та відшкодування морального і фізичного зносу основних виробничих фондів в сфері експлуатації, у напрямку технічного переозброєння, реконструкції, нового будівництва, розширення чи підтримки (ремонт, наладка, технічне обслуговування) основних виробничих фондів у робочому стані	Технічне переозброєння, реконструкція, нове будівництво, розширення, ремонт (поточний, середній та капітальний), технічний огляд та обслуговування, наладка

Так, термін оновлення одними авторами трактується як "...придбання нового чи модернізація діючого обладнання..." [10], таким чином, ніякі будівельно-монтажні роботи, що характерні для реконструкції, розширення, нового будівництва, автори до оновлення не відносять. Інші під оновленням розуміють "...стадію відтворення основних фондів..."

фондів, в ході якої відбувається їх відшкодування в натурально-уречевленій формі” [9, с.129]. Тут повністю ігнорується відшкодування морального зносу, звідси під оновле розуміється фактично ремонт та рівноцінна заміна. Іноді, оновлення трактують як “...форму технічного переозброєння підприємств...” [12, с.57]. Тут не враховується реконструкція, ні розширення, ні нове будівництво. Щодо визначення, яке наводять автори [4, с.18], слід зауважити, що при оновленні основних фондів підприємств металургійної, хімічної і багатьох інших галузей недоцільно говорити про виробництво основних фондів – створення основних фондів найчастіше відбувається підприємством. Крім того, у роботі [4, с.18] в окремі напрямки оновлення виділено відновлення (ремонт) та підтримка (технічний огляд та обслуговування, наладка) основних фондів. З чим можна не погодитись, оскільки при технічному переозброєнні, реконструкції, новому будівництві, розширенні відбувається відшкодування і моральний фізичного зносу, а при підтримці та відновленні основних фондів мова йде про усунення фізичного зносу. Лише при капітальному ремонті часто усунення фізичного зносу відбувається одночасно з усуненням морального, що дає підгрунтя вважати капітальний ремонт одним з напрямків процесу оновлення.

Підходи авторів при трактуванні терміну “оновлення” спираються на:

- взаємозв'язок із зносом основних фондів;
- взаємозв'язок із зміною технічного рівня чи рівня ефективності основних фондів;
- зв'язок лише з виробничими основними фондами;
- зв'язок лише з активною частиною основних фондів.

Кожен з цих підходів відповідає сутності терміну оновлення основних фондів, але є лише його частиною.

На відміну від зазначених підходів, ми пропонуємо при трактуванні терміну “оновлення” зробити його ув'язку з підвищенням економічних вигід, де під майбу економічними вигодами розуміється потенційна можливість отримання підприємством грошових коштів від подальшого використання об'єкту основних фондів. Спонука для такої ув'язки явився Податковий Кодекс України [1] та положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Основні засоби» [2]. Відповідно до яких витрати на основні засоби розподіляються на ті, які призводять до зростання майбутніх економічних вигід, первісно очікуваних від використання об'єкту, та ті, які не призводять і націле одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигід.

На нашу думку, саме цей підхід до визначення основного змісту оновлення основних фондів обгрунтовує і усунення їх морального зносу, і підвищення технічного рівня збільшення рівня ефективності основних фондів. Крім того, при взаємозв'язку оновлення з підвищенням економічних вигід відпадає всяляка необхідність у виокремленні виробничих основних фондів чи їх активної частини.

Таким чином, пропонуємо визначення оновлення основних фондів, як процесу, основна мета якого підвищення майбутніх економічних вигід від використання основних фондів, і який здійснюється у напрямку технічного переозброєння, розширення, нового будівництва, реконструкції та капітального ремонту з елементами модернізації.

Що стосується ремонту, який не призводить до збільшення економічних вигід від подальшого використання об'єкту (без елементів модернізації), та обслуговування пропонуємо їх виділити в окремі напрямки відтворення основних фондів – відновлення та підтримку відповідно. Так як, на нашу думку, вони є необхідними умовами при простого відтворення. Від своєчасності та якості здійснення ремонтних робіт, робіт по технічному обслуговуванню та налагодці залежить ефективність використання основних фондів на підприємстві.

Таким чином, під відновленням основних фондів необхідно розуміти процес, основна мета якого одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигід від використання основних фондів, який включає всі види ремонтів, а під підтримкою – забезпечення умов їх нормального функціонування, тобто обслуговування.

Систематизація існуючих підходів та власні аналітичні дослідження сутності термінів: підтримка, відновлення, оновлення, дозволили виділити їх у форми при відтворення основних фондів, що зображено на рис. 1.

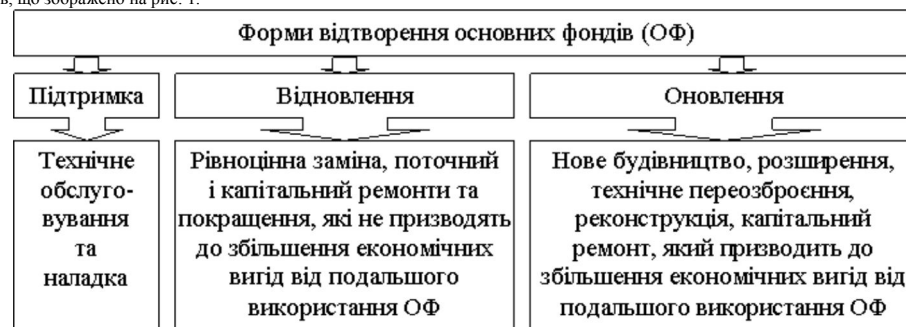

Рис. 1. Форми відтворення основних фондів

Підвищення економічних вигід від використання існуючих на підприємстві чи від введення нових об'єктів основних фондів, являючись метою оновлення, пот використання для його оцінки показників економічної ефективності. Де під економічною ефективністю розуміється результативність економічної діяльності реал економічних програм та заходів, що характеризується відношенням отриманого економічного ефекту (результату) до витрат ресурсів, які зумовили отримання цього результату [7].

Оцінка ефективності оновлення основних фондів є невідривною від оцінки ефективності їх використання, так як, відносно основних фондів, ефективність характеру результативність витрат на основні фонди: у випадку використання – оцінюються існуючі, тобто ті, які вже введені до експлуатації, налагоджені та використовуються протяг мінімум одного звітного періоду, у випадку оновлення – оцінюються результативність і за прогнозними даними, і за даними, які отримали в результаті вже здійсненого оновлення.

В практиці економічного аналізу на підприємствах довгий час використовували систему вимірників економічної ефективності використання основних фондів включала в себе показники: фондодідачу; фондомісткість; фондорентабельність тощо.

Критичний аналіз основних показників економічної ефективності використання та оновлення основних фондів з визначенням недоліків кожного з них наведе таблиці 2.

В таблиці зроблений критичний аналіз основних показників з оцінки ефективності використання та оновлення основних фондів. Як видно, ці показники (рентабель основних фондів, фондодідача, рентабельність інвестованого капіталу (ROIC) та індекс рентабельності інвестицій (PI)) мають як загальні, так і специфічні недоліки. Загальні недоліки усуваються за допомогою методів сучасного економічного апарату, то усунення специфічних недоліків потребує проведення відповідних досліджень в і напрямку.

Так, усунення такого загального недоліку як зниження рівня показників економічної ефективності використання та оновлення основних фондів, яке відбувається у зв'язі з зростанням капітальних вкладень, направлених на поліпшення умов праці, охорону навколишнього середовища, представляється

Таблиця 2. Оцінка основних показників економічної ефективності використання та оновлення основних фондів

Показник	Характеристика	Розрахунок	Недоліки	
			Специфічні	Загальні
I. Показники оцінки економічної ефективності використання ОФ				
Рентабельність ОФ	Показує прибуток, який принесла кожна вкладена гривня в ОФ протягом періоду	$P = \frac{\Pi}{ОФ} \times 100 \%$ де Π – чистий прибуток; $ОФ$ – середньорічна вартість ОФ.	1. Непорівнянний при різних за тривалістю періодах розрахунку: обсяг продукції залежить від тривалості періоду (місяць, квартал, рік), а вартість ОФ – величина більш менш постійна. 2. Неринкова балансова вартість ОФ	а) капітальні вкладення, направлені на поліпшення умов праці та охорон

Фондо-відача	Показує виручку від реалізації продукції, яку принесла кожна вкладена гривня в ОФ протягом періоду	$F_o = \frac{V}{O\Phi} = \frac{B_{\text{ВР}} + \Pi}{O\Phi}$ де V – випуск продукції; $B_{\text{ВР}}$ – витрати виробництва і реалізації.	2.1. такий же як 1.1. 2.2. такий же як 1.2. 2.3. Невірно інформує про позитивну ефективність використання ОФ при великому випуску, але застарілих ОФ, внаслідок чого $V = B_{\text{ВР}}$	навколишнього середовища, знижують рівень показників ефективності;
II. Показники оцінки економічної ефективності оновлення ОФ				
Рентабельність Інвестиційного капіталу (ROIC)	Характеризує прибутковість, одержану на капітал, інвестований в основну діяльність компанії	$ROIC = \frac{NOPAT}{I}$ де NOPAT – прибуток від основної діяльності; I – капітал, інвестований в основну діяльність компанії.	3.1. Сильно чутливий до масштабу проекту – не завжди забезпечує однозначну оцінку ефективності інвестицій.	б) залежать від цін на ресурси;
Індекс рентабельності інвестицій (PI)	Характеризує грошовий потік, який припадає на одиницю витрат (інвестицій).	$PI = \sum_{t=1}^n \frac{D_t}{(1+r)^t} / I_{O\Phi}$ де D_t – чистий грошовий потік за весь період; r – ставка дохідності; t – рік експлуатації проекту; $I_{O\Phi}$ – інвестований капітал в основні фонди.	4.1. Відсутність науково обґрунтованих рекомендацій щодо визначення тривалості дії проекту [5]. 4.2. Неможливо врахувати за весь період дії проекту всі зміни витрат і надходжень [5]. 4.3. У складі грошових потоків береться не лише прибуток, а і амортизація, яка характеризує споживання основних фондів [5].	в) співвідносять лише вартісні показники
Ефективність капіталовкладень (Еп)	Характеризує приріст річного прибутку до капіталних вкладень, які викликали цей приріст	$E_n = \Delta\Pi / I_{O\Phi}$ де $\Delta\Pi$ – приріст прибутку в результаті капіталних вкладень.	5.1. Часткове врахування фактора часу (прибуток не дисконтується) [5]. 5.2. Складність і умовність приведення альтернативних варіантів до порівнянного виду [5].	

можливим бути усуненим, якщо в розрахунках використовувати вартість не всіх основних фондів, а лише активної частини виробничих основних фондів, яка безпосередньо впливає на ефективність. Залежність від рівня цін на ресурси вільно виявляються при аналізі і негативний вплив цих факторів легко усувається коригуванням бази. Усути такого недоліку як співвідношення лише вартісних показників стає можливим при використанні співставних цін.

Одним з показників оцінки ефективності використання основних фондів є обсяг виробництва продукції на одну гривню вартості основних фондів – тобто показник фондовіддачі.

Розглядаючи питання оцінки ефективності використання основних фондів зазначимо, що результативність їх роботи повинна визначатися не тільки випуском продукції, але й рівнем витрат на її виробництво. Однак, кореляційно-регресивний аналіз впливу зміни показника фондовіддачі на собівартість продукції, здійснений в р [8], виявив слабку залежність між цими двома показниками. Так, у випадку збільшення випуску збитковим підприємством, яке використовує у своєму виробництві застарілі до обсягу точки беззбитковості, показник фондовіддачі буде свідчити про підвищення ефективності використання ОФ, хоча в даному випадку ніякого збільшення результату відбувається. Зміни показників фондовіддачі і рівня витрат на виробництво одиниці продукції часто мають рівнонаправлені тенденції: витрати збільшуються, а показник фондовіддачі показує підвищення ефективності використання ОФ. Отже, показник фондовіддачі не дозволяє в достатній мірі врахувати вказану вище складову економічної фондовіддачі, а іноді зовсім невірно інформує про зміну ефективності.

Відсутність детермінованих залежностей між показниками фондовіддачі та рівнем витрат на виробництво продукції ускладнює проведення зворотного аналізу, аналізу впливу зміни ефективності використання основних фондів на рівень витрат. Детермінований зв'язок між цими двома показниками встановлювався через умовно-постійні витрати, в тому числі амортизаційні відрахування (тобто специфіку складу поточних витрат, які відносяться на собівартість продукції). При підвищенні фондовіддачі чинні умовно-постійні витрати у собівартості одиниці продукції зменшуються.

Узагальнено недоліки показника фондовіддачі:

1. Непорівнянний в часі, оскільки в чисельнику значиться річний (квартальний, місячний) об'єм продукції, а в знаменнику указуються фонди, окремі елементи мають різні терміни служби, але у всіх випадках їх строк використання перевищує річний відрізок часу.
2. Пов'язаний з ціноутворенням – в динаміці за ряд років відображатиме об'єми в різній оцінці.
3. Балансова вартість основних засобів відірвалася від реалістичної оцінки – в результаті високої інфляції 90-х рр. і проведених індексацій (остання і найбільш масові – в 1996 р.).

4. «Первантаженість» або чисельника (обсягу виробництва продукції), або знаменника (вартості основних фондів). На величину показника фондовіддачі впливають чинники (структурні зрушення у виробничій програмі, рівень цін на ресурси і інші), не залежних від використання основних фондів, тому збільшення або зменшення показника в окремі періоди не завжди характеризує погіршення або поліпшення використання основних фондів. Зниження рівня фондовіддачі відбувається у зв'язку з великим зростанням капіталних вкладень, направлених на поліпшення умов праці, охорону навколишнього середовища і під впливом таких відтворювальних чинників, як дорожча вартість одиниці потужності, зростання кошторисної вартості будівельно-монтажних робіт, випередження зростання цін на устаткування над збільшенням його продуктивності, недоліки у використанні діючих основних виробничих фондів. Крім того, пасивна частина основних фондів взагалі слабо пов'язана з продукцією.

5. І головний, на наш погляд, який не підлягає усуненню – зміни показника фондовіддачі і рівня витрат на виробництво одиниці продукції часто мають рівнонаправлені тенденції: витрати збільшуються, а показник фондовіддачі показує підвищення ефективності використання ОФ.

Приходимо до висновку, що цей показник не в повній мірі відображає ефективність капіталних вкладень у виробничі фонди, а іноді зовсім невірно інформує про ефективність. Отже, цей показник не задовольняє нові економічні вимоги, тому що зорієнтований переважно на планову систему господарювання.

Більш зрозумілим для економістів є обернений йому показник фондомісткості, він показує скільки підприємству необхідно витратити основних фондів на одну гривню товарної продукції. Проте, як і попередньому показнику, йому властиві недоліки. В цьому показнику співвідносяться лише вартісні показники, динаміка змін кожного з яких не відбувається одночасно, а отже стає неможливим порівнювати отримані показники цього року з попереднім. Як і попередній, показник фондомісткості розраховується лише на річному розрізі. Таким чином, відмічені недоліки, роблять фактично недоцільним використання цього показника для оцінки ефективності використання основних фондів.

Найбільш об'єктивним та направляючим показником, який характеризує ефективність використання основних фондів промислових підприємств, на наш погляд, є показник рентабельності основних фондів.

Показник рентабельності основних фондів мабуть єдиний із всіх, відповідає класичному визначенню їх ефективного використання. Це показник, який характеризує величину прибутку (збитку), котрий одержується з одиниці вартості основних фондів, тобто рівень їх економічної фондовіддачі.

Слід зазначити, що одним з основних показників оцінки ефективності управління компанією, розроблених інститутом управлінського обліку США в стані "Вимірювання ефективності підприємства" (SMA 4D; "Measuring entity performance") є саме показник рентабельності – рентабельність інвестицій (Return on Investments), який розраховується як відношення чистого прибутку до інвестицій, здійснених в компанію (підрозділ).

Зростання прибутку за рахунок оновлення основних фондів обґрунтовані в ринковій економіці на основі закону попиту та пропозиції, в результаті встановлюється певний рівень ціни. Так як при завданні ціни нижче тієї собівартості, котра формується з використанням сучасних основних фондів, питома вага яких найбільш

світі на даний момент часу, буде відсутня пропозиція. Таким чином, оновлення основних фондів однозначно призводить до збільшення прибутку чи то через зняття собівартості продукції, чи то через підвищення обсягу виробництва.

Ще одним аргументом на користь показника рентабельності основних фондів є те, що основною метою оновлення є підвищення майбутніх економічних вигід, а прибутку. Так як при оновленні завжди задіяні передові технологічні, конструкторські, управлінські та проектні рішення, що приводить до скорочення витрат матеріалів, підвищення технічної озброєності та фондоозброєності праці, а відтак – і підвищення її продуктивності, в результаті чого створюється нова, додаткова вартість тобто прибуток. А так як прибуток визначається за ринковою (реальною) вартістю продукції у кожен період часу, то рентабельність основних фондів і буде тим показником, можна зіставляти у динаміці без всіляких коригувань за ряд років.

Величина цього показника поставлена в залежність і від обсягу реалізованої продукції, і від ціни на продукцію, і від її собівартості, а також від вартості основних фондів. А значить він показує, що на прибутковість основних фондів впливає як цінова політика, так і рівень витрат на виробництво та реалізацію продукції, який склав підприємстві. З цього показника видно можливі шляхи підвищення рентабельності основних фондів, а по суті – шляхи підвищення прибутковості основних фондів використовуються на підприємстві.

Рентабельність можна розглядати як результат впливу техніко-економічних факторів, а значить як об'єкт техніко-економічного аналізу, основна мета якого визначити залежність кінцевих фінансових результатів виробничо-господарської діяльності від основних техніко-економічних факторів. Рентабельність основних фондів – результат виробничого процесу, вона формується під впливом факторів, пов'язаних з підвищенням ефективності оборотних коштів, зниженням собівартості та підвищенням рентабельності продукції і окремих виробів.

У динаміці рівня рентабельності основних фондів відображається динаміка всебічного використання засобів праці. Зростання показника при інших рівних умов розцінюється як позитивне явище в економіці використання основних фондів. Виходячи з економічного змісту даного показника, він може бути одним з основних ролей інструментів керівника, фінансово-економічних, технічних служб підприємства в управлінні основними фондами.

Таким чином, показник рентабельності основних фондів дійсно найбільш повно відповідає всім сформованим вище вимогам. Він чітко і однозначно характеризує використання основних фондів – забезпечення найбільшої величини прибутку, який можливо отримати в результаті ефективного використання основних фондів. Він досить простий у розрахунках та не потребує радикальної зміни діючої системи обліку.

Але необхідно розглянути і недоліки, які має цей показник. Основний з них – неможливість його розрахунку за переділами та цехами металургійного підприємства виробляють продукцію для подальшої переробки на підприємстві, через відсутність прибутку на цих переділах. Крім того, цей показник непорівнянний в часі при річному, квартальному чи місячному розрахунках. На нього може чинити вплив зміна номенклатури та асортименту продукції, яка випускається та реалізується. На цьому показнику будуть позначатися зміни цін на сировину, матеріали тощо, які витрачаються при виробництві, зміни цін на готову продукцію. Але, як представляється, номенклатура сортиментні зрушення вільно виявляються при аналізі і негативний вплив цих факторів легко усувається коригуванням бази.

В роботі [6] зроблений порівняльний аналіз методів абсолютної ефективності капіталовкладень і нової методики, одним із коефіцієнтів якої є коефіцієнт рентабельності інвестицій (PI). До недоліків старої методики віднесено:

- часткове врахування фактора часу, оскільки прибуток не дисконтується, а приймається як стабільний протягом наступних років;
- складність і певну умовність приведення альтернативних варіантів технічного чи організаційного рішення (проекту) до порівнянного виду, якщо ці варіанти відрізняються обсягами виробництва, якістю і асортиментом продукції, вартістю інвестиційних ресурсів; неврахування відстрочки при виплаті основної суми боргу та ін.

Довготривалий досвід її застосування у практиці дозволяє також виділити і її переваги – це доступність і вірогідність вихідних даних, простота розрахунків, відсутність потреби у прогнозуванні поточних витрат, цін, прибутку, строку дії проекту, можливість визначення абсолютної ефективності загальної суми інвестицій якого-небудь окремого інвестиційного проекту, можливість оцінки порівняльної ефективності будь-якої кількості альтернативних проектів і вибору з них найбільш ефективного [5].

До основних переваг нової методики відноситься врахування всіх витрат і надходжень за весь строк дії проекту і зміни вартості грошей у часі, що досягається дисконтуванням щорічних грошових надходжень, які генеровані інвестиціями [5].

Але тут же закладено внутрішнє протиріччя: неможливо передбачити грошові надходження за весь період дії проекту, на які впливають зміни витрат і надходжень, оскільки їх може бути дуже багато, і їх тим більше, чим більший строк дії проекту (можливі зміни попиту на продукцію, конкуренції, цін на сировину, енергоносії, на галузь продукції, ставок дисконтування, законодавчих актів стосовно розмірів податків, норм амортизації, мита тощо) [5].

Крім того, у склад грошових потоків теоретично необгрунтовано входить прибуток, амортизація та залишкова вартість виробничих фондів в останньому функціонуванні проекту [5].

Найістотніший недолік індексу рентабельності інвестицій (PI) полягає в необхідності прогнозування тривалості дії проекту. Але немає науково обгрунтованих методів визначення його тривалості. У статті [5] Бень Т. наголошує на відсутності рекомендацій щодо визначення тривалості дії проекту, а існуючі методики з визначення його тривалості не мають необхідної для практичного застосування конкретизації та зумовлюють суб'єктивізм у його визначенні, а відтак – і визнання його ефективним чи неефективним.

Окрім наведених недоліків кожного показника, необхідно виділити загальні для всіх. Отже, з погляду інформаційного забезпечення всі вони орієнтовані головним чином на дані фінансового обліку: балансу і звіту про фінансові результати. Подібний підхід представляється дещо спрощеним, а дані, одержані на його основі, не цілком коректні, оскільки інформація бухгалтерського балансу дає вельми приблизну характеристику ефективності використання основних фондів підприємства. Це пов'язано з тим, що бухгалтерський баланс складається з певною періодичністю і є "фотографією" стану на певну дату. Отже, розраховані на його основі показники також приблизно характеризують фінансовий стан підприємства. Крім того, "інформація" балансу представляє не "якість" основних фондів підприємства, а лише їх вартісну оцінку. Все вище перелічене істотно утруднює управління ефективністю використання основних фондів і навіть направити його в неправильне русло.

Також загальний недолік всіх показників полягає в тому, що в них не розглянутий підхід до аналізу ефективності використання основних фондів підприємства з урахуванням інфляції. Причиною значного збільшення вартості товарної продукції, собівартості і прибутку може бути те, що їх вартість відображається в обліку за поточними цінами, а вартість основних фондів за цінами, прийнятими у момент введення, оновлення або переоцінки. В умовах дуже високих темпів інфляції поточні ціни швидко збільшуються і тому вартісна структура цих показників на більшості підприємств спотворена.

На основі аналізу, який ґрунтувався на визначенні сутності економічної ефективності використання основних фондів, критичній оцінці рекомендацій старої і нової методик з розрахунку показників оцінки економічної ефективності використання основних фондів та економічної ефективності капіталу, інвестованого в оновлення основних фондів, їх недоліків та можливості їх усунення, а також реальної практики інвестування в промисловості, ми пропонуємо обгрунтування власного підходу до визначення економічної ефективності використання та оновлення основних фондів. Ці методичні підходи необхідно засновувати на використанні вдосконалених існуючих методів і показників.

В якості методичної основи визначення економічної ефективності функціонування основних фондів за результатами критичного аналізу нами обраний показник рентабельності основних фондів (для оцінки фактичної ефективності використання оновлених основних фондів) та показник абсолютної економічної ефективності інвестицій (для оцінки планового чи фактичного ефекту від оновлення), що дозволить усунути суб'єктивізм та можливість прийняття помилкових управлінських рішень на основі великої кількості існуючих показників.

Але для того, щоб вони стали тими єдиними узагальнюючими показниками ефективності використання діючих та оновлених основних фондів промислових підприємств і ефективності оновлення основних фондів в їх розрахунках необхідно внести корективи. У розрахунках показника абсолютної економічної ефективності оновлення основних фондів доцільно виходити із суми приросту прибутку, але розраховувати дисконтований приріст. Обгрутовуючи методику розрахунків, потрібно розробити методи прогнозування прибутку і розрахунків інвестицій.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

1. Систематизація існуючих підходів та власні аналітичні дослідження сутності термінів: підтримка, відновлення, оновлення, дозволили виділити їх у форми при відтворенні основних фондів, що дозволило усунути нечіткість граней між ними та в деяких трактуваннях їх тотожність. Аналіз і теоретичне узагальнення існуючих наукових методичних підходів до визначення сутності процесів, які здійснюються відносно основних фондів, виявив взаємозв'язок цих процесів з економічними вигодами використання основних фондів, що дозволило систематизувати і уточнити понятійний апарат. У результаті аналізу, узагальнення та систематизації існуючих підходів запропоновано "оновлення основних фондів" розглядати як процес, основна мета якого підвищення майбутніх економічних вигід від використання основних фондів, і здійснюється у напрямку технічного переозброєння, розширення, нового будівництва, реконструкції та капітального ремонту з елементами модернізації, "відновлення основних фондів" – як процес, основна мета якого одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигід від використання основних фондів, який включає всі види рем...

Це дозволило усунути нечіткість граней між цими поняттями і їх тотожність та необхідності використовувати ці поняття лише до виробничих основних фондів чи до їх акт частини.

2. На основі аналізу, який засновувався на критичній оцінці існуючих показників економічної ефективності функціонування основних фондів, з метою усунути можливості прийняття помилкових управлінських рішень при великій кількості існуючих показників та суб'єктивізму в аналізі, науково обгрунтовано використання єдиного всеосяжного показника ефективності використання та оновлення основних фондів при вдосконаленні методики його розрахунку: для оцінки економічної ефективності використання оновлених основних фондів необхідно використовувати показник рентабельності основних фондів, а для оцінки проектного чи фактичного ефекту від оновлення основних фондів – абсолютної економічної ефективності оновлення основних фондів. Удосконаленню рекомендацій та методик розрахунку визначених коефіцієнтів оновлення основних фондів підприємств і потрібно присвятити наступні дослідження.

Література:

1. Податковий кодекс України: за станом на 16.11.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”, затв. нар. МФУ №92 від 27.04.00: за станом на 16.11.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
3. Аптекарь С. Оцінка ефективності інвестиційних проектів / С. Аптекарь // Економіка України. – 2007. – №1. – С. 42-49.
4. Бачевский Б. Е. Обновление основных средств предприятия в условиях рыночной экономики / Б.Е. Бачевский, Н.Д. Свиридова, А.В. Чернобай ; [ред. В. Н. Гончар В. Дорофиевко]. – Донецк : ДонГАУ, 2001. – 180 с.
5. Бень Т. До визначення економічної ефективності інвестицій / Т. Бень // Економіка України. – 2007. – №4. – С. 12-19.
6. Бень Т. Методи визначення економічної ефективності інвестицій: порівняльний аналіз / Т. Бень // Економіка України. – 2006. – №6. – С. 41-46.
7. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.
8. Караван Н.А. Эффективность использования технических ресурсов у промышленности: дис. ... канд. наук: 08.07.01 / Н. А. Караван. – Харьков, 2000. – 186 с.
9. Овчинников Г.П. Интенсификация воспроизводства основных фондов / Г.П. Овчинников. – Л.: Лениздат, 1978. – 168 с.
10. Празднов Г.С. Техническое развитие и эффективность производства / Г.С. Празднов. – М.: Машиностроение, 1980. – 109с.
11. Радованов С.В. Управління техніко-технологічним оновленням промислового підприємства в умовах перехідної економіки: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.07.01 / С.В. Радованов; НАН України. Ін-т регіон. дослідж. – Л., 2001. – 21 с.
12. Шонбергер Р. Японские методы управления производством / Р. Шонбергер. – М.: Экономика, 1998. – 252 с.

Стаття надійшла до редакції 17.11.21

